

Motion till riksdagen
2013/14: MJ505

av Kew Nordqvist m.fl. (MP)

En jordbruks- och livsmedelsstrategi

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast bör starta en process för att utarbeta och införa en samlad jordbruks- och livsmedelsstrategi.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen med förtur bör utreda hur livsmedelsförsörjningen kan säkras i ett läge med höga eller snabbt stigande oljepriser.¹

¹ Yrkande 2 hänvisat till FöU.

Fel! Okänt namn på

Sverige behöver en strategi

Sverige behöver en jordbruks- och livsmedelsstrategi. Vårt land har goda förutsättningar för den inhemska produktionen av livsmedel. Vi behöver ta bättre vara på dem. Det är av flera skäl.

Vi lever i en värld där en miljard människor går och lägger sig hungriga. Vi lever i ett land där cirka 800 000 ha jordbruksmark inte längre används, och vi har en omfattande nettoimport av mat – och därmed indirekt användning av jordbruksmark – från andra länder, till och med andra världsdelar. Samtidigt tas produktiv åkermark ur produktion för att bebyggas med bostäder och vägar, för närvarande ca 700 hektar per år. Jordens befolkning ökar med 90 miljoner människor om året. FN:s livsmedelsorgan FAO säger att världens livsmedelsproduktion måste öka med 40 procent till år 2050 för att tillgodose den ökning av efterfrågan till följd av en ökande och rikare befolkning med ändra matvanor (ökad köttkonsumtion). Ny åkermark röjs ur bland annat regnskog. Förutom att det är miljömässigt helt oacceptabelt, är den marken mager. Jordens befolkning ska alltså dela på allt mindre och magrare åkermark. Samtidigt räcker den nuvarande produktionen för att mätta världens magar. Hunger beror idag i första hand på ojämn fördelning av möjligheten att producera och köpa mat. Hur försörjningsläget ser ut längre fram i tiden, är ovisst. Bland annat klimatförändringarna gör situationen svårbedömd. Sedan är inte försörjningen en matematisk fråga, utan en viss överproduktion med lageruppyggnad måste finnas för att stå emot olika typer av störningar i den globala livsmedelsproduktionen. Sverige behöver en strategi att förhålla sig till detta.

Ett annat skäl är sårbarhet. Det har varit mycket diskussion som utgår ifrån att Sverige av trygghetsskäl inte i längden kan förlita sig till att andra länder ska försörja oss. Handelskonflikter eller krig har tidigare i ett slag förändrat förutsättningarna för landets försörjning. Ett annat viktigt skäl är att det globala livsmedelssystemet har baserats på ökande användning av billig fossilenergi. Det ställer till miljöproblem och gör systemet sårbart för en snabb ökning av oljepriset. Samhällets totala beroende av elektricitet ger en fingervisning om sårbarheten för vår livsmedelsförsörjning. Likaså stannar transportsektorn utan tillgång till fossil energi. Sverige behöver en strategi att möta den situationen.

Sverige ligger långt framme vad gäller miljö- och djurskydds krav. När vi importerar livsmedel och foder, exporterar vi samtidigt miljöproblem och djurlidande. Bristen på vatten är ett allt mer överskuggande problem för en stor del av världens länder. Att vi ska minska det ekologiska fotavtrycket från vår konsumtion behöver inte betyda att vi ska minska vår produktion. Sverige behöver en strategi för att hantera detta.

Vägen till en strategi

En strategi kan bestå av en uppsättning mål och en plan för att nå dem. Ett led i framtagandet av en strategi är att fastställa en riktning – en vision – att vända trenden i rätt riktning och att påskynda utvecklingen. I det ingår verktyg för att utvecklingen ska gå i rätt riktning och i ökat tempo. Visionen och planen behöver bygga på en ordentlig analys. Annars kommer inte politiken som baseras på strategin att vara långsiktigt stabil. I analysen ingår nuläge, framtidsrender motverkande krafter, allierade och perspektiv.

En stabil jordbrukspolitik behöver dra in flera perspektiv: bondens, landsbygdens, konsumentens, skattebetalarens, omvärldens och miljöns. Partiella analyser hittar lösningar som inte håller på sikt, eller så blir politiken ryckig beroende på vilken förbisedd intressent som lyckas fånga uppmärksamhet.

Eftersom det finns en viss koppling mellan konsumtion och produktion behövs en samlad politik för både jordbruk och livsmedel. I det följande presenteras ett bidrag till framtagandet av en jordbruks- och livsmedelsstrategi.

Vision

Enkelt uttryckt är vår vision: 100 procent ekologisk produktion. Mer preciserat vill vi att vi ska ha ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart jordbruk som gör oss till en nettoproducent av mat globalt sett.

Vår vision innefattar

- ? hållbar nettoförsörjning inom ramen för en hållbar global livsmedelsförsörjning, samt
- ? att den mat vi äter i Sverige i större utsträckning produceras här.

Med nettoförsörjning menas nettoförsörjning arealmässigt. De arealer vars avkastning vi importerar ska inte vara större än de arealer vars avkastning vi exporterar.

Med ekologiskt hållbar produktion i Sverige menas en produktion som är förenlig med att miljömålen klaras samt att markens produktivitet bevaras.

En hållbar global livsmedelsförsörjning innebär

- ? dels att [produktionen räcker för att] alla ska ha en godtagbar konsumtion,
- ? dels att produktionen är förenlig med att mänsklig påverkan på miljön håller sig inom planetära gränsvillkoren (se nedan) och
- ? dels att produktionen är förenlig med att markens produktivitet och vattnets kvalitet bevaras eller stärks.

På sikt behöver konsumtionen närma sig det rättvisa miljöutrymmet, det vill säga den genomsnittliga konsumtionsnivån som är förenlig med en hållbar global livsmedelsförsörjning.

Ledstjärnan är att uppnå bättre miljöeffekter och lönsamhet genom att arbeta mer med naturen i stället för mot naturen. Därför handlar det om ett

Fel! Okänt namn på

vägval, eller snarare spårbyte, från användningen av konstgödsel, kemikalier och i förlängning GMO, till smartare, mer naturliknande brukningsmetoder.

Ekologisk produktion är mer kunskaps- och arbetsintensiv än konventionell produktion. Den ger också, genom bland annat större biologisk mångfald, en mer tilltalande närmiljö. Den är oftare mer diversifierad och ger då bättre skydd från prissvängningarna på globala marknader. Den ger därför en tryggare försörjning för bönderna och en mer levande landsbygd.

Nuläge

Nuläget är att den svenska jordbruksproduktionen inte är ekologiskt hållbar – den bidrar till att hälften av våra miljömål missas. Stora delar av jordbruket är inte ekonomiskt hållbar – lönsamheten är dålig, jordbruks läggs ned, jordbruksmark odlas inte, lantarbetarnas löner ligger i botten. Stora delar av jordbruket är inte heller socialt hållbar: koncentrationen till större gårdar ökar, specialiseringen ökar med stora flöden av växtnäringssämnen som följd, nyrekrytering haltar, jordbrukets bidrag till sysselsättningen på landsbygden minskar. Boendet skiljs från ägande och brukande och det kan vara svårt att komma in i näringen utan att arva eller ha skaffat förmögenhet från annat håll. Produktionen minskar i vissa sektorer medan konsumtionen (och importandelen) ökar. Det finns problem med livsmedelskvalitet.

Inte heller den globala livsmedelsproduktionen är ekologiskt socialt eller ekonomiskt hållbar. Det globala systemet för livsmedelsförsörjningen tär för hårt på naturresurser och miljön. Jordbruket är en viktig drivkraft bakom överskridandet av planetära gränsvärden för flera centrala globala system som krävs för en gynnsam miljö för människan. Det gäller klimatförändring, förlust av biologisk mångfald, kvävecykeln och eventuellt spridning av miljögifter. Vattenresurser överutnyttjas på sina håll, jordens bördighet överansträngs i stora områden. Produktionen räcker men fördelningen är ojämn – många har för lite mat.

Efterfrågan på jordbruksprodukter kommer att öka framöver. Befolkningen växer, ekonomierna växer, man vill ersätta fossila råvaror med förnybara. En övergång till en biobaserad ekonomi står för dörren.

Marknaden styr i fel riktning. Oljan är billig. Viktiga miljökostnader speglas inte i priset. EU:s jordbrukspolitik styr också i fel riktning. Den bevarar nuvarande industrijordbruket, förstärker utvecklingen mot mer koncentration (både företagsmässigt och geografiskt), specialisering och brutna kretslopp samt hämmar omställning till mer hållbart jordbruk. Givet att så starka krafter styr i fel riktning behövs starka politiska åtgärder för att vända på utvecklingen.

Styrkor och svagheter

Svensk jordbruksmark är en viktig resurs i ett långsiktigt globalt perspektiv.

Fel! Okänt namn på

Svenskt jordbruk har viktiga styrkor i det perspektivet:

- ? Gott om unga, bördiga jordar.
- ? Gott om färskvatten/nederbörd.
- ? Lite skadegörare.
- ? Bra odlingsklimat.
- ? Bra klimat särskilt för nötkreatur.
- ? God kunskapsnivå.
- ? God djuromsorg.

Svenskt jordbruk har också svagheter, särskilt i ett kortsiktigt perspektiv:

- ? Långt till marknaden.
- ? Kort odlingssäsong.
- ? Politiken mer långsiktigt inriktad och i otakt med kortsiktigt felriktade marknadssignaler.
- ? Prisorienterad hemmamarknad.
- ? Långa transporter till förädlingsindustri, förädlingsindustri med skalnackdelar.
- ? Koncentration i leden före och efter i värdekedjan.
- ? Brist på kunskap om ekologisk produktion, inläsningseffekter.
- ? Brist på lämpliga sorter, särskilt anpassade till ekologisk produktion under förhållandena på våra breddgrader.
- ? Brist på forskning och utbildning om ekologisk produktion.
- ? Problem med nyrekrytering.
- ? Utglesande landsbygd.

Verktyg

Det krävs en kraftfull politik för att motverka anpassningen till en ohållbar global marknad och i stället främja övergång till framtidens hållbara produktion. Det behövs verk samma verktyg och dessa behöver användas på ett klokt sätt.

Ekonomiska styrmedel

Skatter och avgifter ska användas för att priser bättre ska spegla miljökostnader. Det betyder höjda skatter på användning av fossila drivmedel, konstgödsel och bekämpningsmedel. För att det ska slå även på import behöver också konsumtionens kostnader ses över.

Ersättningar och subventioner ska användas dels för att styra i mer hållbar riktning, dels för att kompensera för ökade kostnader till följd av att miljö-kostnader bättre speglas i priset och för att politiken i övrigt styr i annan riktning än EU:s jordbrukspolitik och den globala marknaden.

Fel! Okänt namn på

Skatter och avgifter kan också användas för att hushålla bättre med naturresurser. Användning av både vatten, mark och gödsel behöver effektiviseras. Det går inte att bortse ifrån omfattningen av animalieproduktionens resursanvändning.

EU:s jordbruksstöd ska inriktas på att ställa om till ekologisk produktion, att värna om lönsamheten i ekologisk produktion jämfört med ohållbar produktion samt att säkra biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Landsbygdsprogrammet är den viktigaste källan för ersättningar och subventioner. Det ska behållas på en hög nivå och inriktas i första hand på att stödja omställningen till ekologisk produktion, att säkerställa lönsamhet i ekologisk produktion och att bevara djurhållning av betydelse för biologisk mångfald.

Information, utbildning, rådgivning, forskning

Forskning om metodutveckling för ekologisk produktion behöver stärkas.

Utbildning i ekologisk produktion behöver utvecklas – det ska vara möjligt att utbilda sig i ekologisk produktion på högskolenivå i Sverige.

Staten ska ge stöd, och regeringen bör verka för EU-stöd, till utveckling av utsäde och husdjur med egenskaper anpassade till ekologisk produktion under svenska förhållanden. Stödet kan gå till offentliga instanser eller organisationer som arbetar med utveckling av utsäde och husdjur.

Rådgivning om ekologiska metoder behöver förbättras.

Märkning på produkter behöver förbättras där EU regler medger.

Information till konsumenter om mat och miljö behöver förbättras, t.ex. vikten av ekologisk produktion, lokal produktion, säsonganpassad konsumtion samt minskad konsumtion av animaliska produkter. Utbildning och metoder om näring och mat vid låg konsumtion av animaliska produkter behöver förbättras, genom att stärka Konsumentverket, kostkunskap i skolan och stöd till konsumentorganisationer.

Offentlig upphandling och konsumtion

Den offentliga upphandlingen ska inriktas på ekologisk produktion, närproducerad, säsonganpassad och mindre animaliska produkter. Offentliga instanser bör få mer stöd för upphandling samt metoder för att hålla nere kostnader och minska matsvinn. Staten kan ge stöd till tillagningskök i offentlig verksamhet. Den offentliga skolmaten ska också fylla en pedagogisk roll.

Lagar och regler

Lagar och regler ska i ökad utsträckning användas som styrmedel för genomförandet av EU-regler – stöd ska inriktas på att främja övergången till ekologisk produktion m.m. enligt ovan.

Fel! Okänt namn på

Jordbrukets administrativa börda ska minskas genom att certifierad ekologisk produktion ska omfattas av mindre offentliga kontroller än annan produktion, då certifieringen i sig, är ett slags kontroll.

Övergripande

Sverige behöver en samlad jordbruks- och livsmedelsstrategi. Vi har i denna motion gett några inspel till en strategi. En strategi som berör så många intressen och intressenter bör tas fram i en brett upplagt process. Regeringen bör med förtur utreda hur livsmedelsförsörjningen kan säkras i ett läge med höga eller snabbt stigande oljepriser.

Stockholm den 4 oktober 2013

Kew Nordqvist (MP)

Helena Leander (MP)

Stina Bergström (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Tina Ehn (MP)

Peter Eriksson (MP)